

"שחרזאדה", סוויטה סימפונית (פרק שני)

מאת ניקולאי רימסקי קורסקוב (18.3.1844 – 21.6.1908)

ניקולאי רימסקי קורסקוב נולד למשפחה אריסטוקרטית רוסית, אשר היה לה קשר עמוק עם חיל הים. ניקולאי החל את לימודי המוסיקה שלו בגיל שש, אך להבדיל ממוסיקאים גדולים אחרים, שהחלו לגלות עניין במוסיקה החל משחר ילדותם, הרי שלמרות כישוריו המוסיקליים הטבעיים הבולטים, יחסו אל אמנות הצלילים היה מלווה באיפוק וברוח צוננת מעט.

באוטוביוגרפיה שלו הוא כותב:

" לפעמים כדי להתבדר, הייתי מנסה לכתוב מוסיקה ותווים. הודות לנטיית הטבעית, ידעתי עד מהרה להעתיק, על פיסת נייר, קטע כלשהו שנוגן בפסנתר. הייתי בן אחת עשרה כשעלה בדעתי לחבר דואט עם ליווי של פסנתר..."
אך במקום אחר: " אינני יכול לומר שבימי ילדותי אהבתי מוסיקה; סבלתי אותה ולמדתי אותה בשקידה מסוימת. לפעמים כדי להתבדר, הייתי שר ומנגן בפסנתר את אשר חלף ברוחי, אך בלי להתרשם עמוקות".

לעומת זאת נמשך ניקולאי הצעיר לכוון אחר לגמרי: אחיו הבכור, קצין בצי, נהג לתאר במכתביו את קסמי מסעותיו הרחוקים, ובניקולאי, שנהג לעיין בהם בשקיקה התעוררה תשוקה למסעות כבר מגיל צעיר.

בהמשך למסורת המשפחתית, בהיותו בן שתיים עשרה נשלח ניקולאי לבית הספר הימי בפטרסבורג כצוער, על מנת להתחיל במסלול צבאי. חיים אלה לא הלמו את תכונותיו האישיות של הנער המתבגר, המשכיל והרגיש, וככל שהתבגר גברה נטייתו להתמסר לנגינה בפסנתר, להאזנה ולהלחנה בזמנו הפנוי.

בפטרסבורג אף החל בביקוריו בביתו של בלאקירב, שם הכיר את המוסיקאים הצעירים מודסט מוסורגסקי וצ'אר קואי.

התקופות בהן יצא להפלגות הצי על פני תבל, הרחיבו את עולם הדמיון וההשראה של המלחין הצעיר. הזכרונות המופלאים ממכתבי אחיו הבכור, חיבתו לספרי מיתולוגיה, אגדות ומחזות קלסיים, והתרשמותו העמוקה מן המראות הנפלאים שנתגלו לעיניו, חברו יחד לכלל התפעלות גדולה מפלאי הטבע ולחוויות עמוקות שהופנמו והשפיעו רבות על יצירתו המוסיקלית.

אך כנראה שתקופות ההפלגה הקשו על רימסקי קורסקוב ויתכן שבשל געגועיו אל ידידיו זנח את המסלול הצבאי הפעיל, נתמנה למנהל התזמורת הצבאית של הצי והצטרף חזרה אל חוג המוסיקאים של פטרסבורג.

"החמישייה הרוסית" (בורודין, מוסורגסקי, קואי, רימסקי קורסקוב עצמו ובאלאקירב) הפכה לדוברת של הסגנון הלאומי; חבריה גבשו בהדרגה תפיסה אסתטית-הלחנתית משותפת: הצורך לתת ביטוי אמנותי למוסיקה העממית הרוסית.

אך אורח חייו של רימסקי קורסקוב היה שונה לחלוטין מחיי חבריו שכונו "חבורת הבלתי מנוצחים". חייו היו חיים בורגניים: הוא חי בשלווה, למען משפחתו ולמען מקצועו. לפיכך, כאשר הוזמן בשנת 1871 לכהן כמורה להלחנה בקונסרבטוריון של פטרסבורג; נעתר להזמנה, אם כי לבטיו היו קשים. כתוצאה מכך נותקו הקשרים בינו ובין מוסורגסקי והחמישייה הרוסית, אשר ראו במינוי זה ויתור על התפיסה הלאומית ופשרה עם הזרם האקדמי "הריאקציוני" שאיפין את מייסד הקונסרבטוריון, אנטון רובינשטיין, ואת סגל ההוראה שלו.

בשנת 1883 קבל על עצמו לארגן מחדש עם באלאקירב את הקאפלה של חצר המלכות.

אך העבודה, הקאפלה, הקונסרבטוריון והקונצרטום החלישו אותו עד להתמוטטות עצבים.

עם שנתה הראשונה של התפרצות המהפכה, בשנת 1905, נסגר הקונסרבטוריון, ורימסקי קורסקוב פוטר מתפקיד הנהלת הקונסרבטוריון.

הוא נפטר ממחלת אנגינה ב- 21 ביוני 1908.

הוא הותיר במותו שורה ארוכה של תלמידים שהעצימו את חותמה של המוסיקה הרוסית במפנה הסגנוני שבין שתי המאות, כמו סטרווינסקי וגלאזונוב.

המלחין בראי זמנו

"המחלה הרומנטית" ש"פקדה" את חוגי הבוהמה בארצות אירופה, הגיעה עד רוסיה של שלהי שושלת הצארים, עם התנוונות האצולה התרבותית והשיעמום הקיומי.

ואמנם, שתי מגמות מובהקות המאפיינות את מלחיני המאה התשע עשרה באירופה חברו יחד ביצירתו של רימסקי קורסקוב: הלאומיות והאקזוטיציזם.

משיכתו של האמן אל הרחוק והמיסתורי, אל הקדום המיתי והפגאני, ספקה להשראתו את התכנים הפולחניים והטקסיים, והזינה הן את המקורות הלאומיים-מיתולוגיים האפייניים לערבות מולדתו והן את אלה האקזוטיים המזוהים עם מראות המזרח (מראות חוץ אירופיים).

כנראה שמשיכה זו אף הביאה את המלחין לתת פרוש מקורי לעיקרי "קבוצת החמישייה", שהתבטא אצלו בנסיון להפוך את החומר העממי הבסיסי לחיזיון בו שולטת האווירה האלילית של הטבע ושל העל-אנושי.

וכך, בצד התמסרות למלאכת איסוף ותיעוד של חומרים עממיים שהייתה כרוכה במאמץ רב, אפשר לראות גם פנייה אל "המזרח הקסום", שאין בו מאומה מן "הסלאוויות".

יש הסוברים שפנייתו אל המזרח מובנת דווקא על רקע מצבה של רוסיה בסוף המאה ה- 19 שנאבקה תחת עול הרודנות מזה ובשורת המהפכה מזה, ואשר החדירה בנפשו רוח פסימית לנוכח חייו בהווה, במציאות מולדתו. כלומר, מעבר לנטייה הכלל אירופית, קיים גם הגורם המקומי, והגורם האישי: רגישות כלפי הבעיות המדיניות והחברתיות של זמנו.

הייתה זו תקופה טראגית לרוסיה, תסיסה ומשברים לאחר רציחתו של הצאר אלכסנדר השני בשנת 1881.

רימסקי קורסקוב סלד מכל רודנות, ורוחות המהפכה הקרבה ובאה לא היטיבו עם מעמדו. רבים ראו בו נציג מובהק של מרד הסטודנטים נגד המשטר הריאקציוני, אחרים זיהו אותו דווקא כחסיד משטר זה בשל תפקידו הייצוגי של המוסד. דוגמא לכך הייתה התנגשויותיו הראשונות עם המשטר בעקבות הצנזורה אשר לא הרשתה להעלות את יצירתו "ליל חג המולד", משום שבהצגה מופיעה מלכה שעלולה להזכיר את קתרינה הגדולה.

תגובתו למהפכת הנפל משנת 1905, שעוררה תקוות גדולות, מתבטאת ביצירתו האחרונה, "תרנגול הזהב". זוהי סאטירה פוליטית חריפה נגד הצארים, שהולבשה עליה אגדה שעל פי החוקרים הוסיפה לסגנונו ממד של מפנה אימפרסיוניסטי מובהק.

רימסקי קורסקוב לא זכה לראות את השפעת יצירתו האחרונה על הקהל הרוסי.

על היצירה

הסוויטה הסמפונית אופוס 35, "שחרזאדה" (כפי שכונתה על ידי המלחין עצמו), מעידה על העובדה שניקולאי רימסקי קורסקוב נמנה על המייצגים המובהקים של האקזוטיציזם במוסיקה האמנותית של המאה ה-19.

"שחרזאדה" הולחנה ב-1888 בהשראת קטעי עלילות מתוך סיפורי "אלף לילה ולילה". היצירה ממצה את צבעי המזרח על ניחוחותיו ומראותיו האקזוטיים, ומעצבת קליידוסקופ עשיר בחזיונות מוסיקליים מרהיבים.

לסוויטה ארבעה פרקים להם הוסיף רימסקי קורסקוב כותרות תכניתיות. אולם מאוחר יותר הסתייג מן ההשלכות החוץ-מוסיקליות שעלולות היו לקבע את הממד המוסיקלי ולהגבילו על פיהן.

"שחרזאדה" הפכה ברבות הימים (1910) לבלט הפסבדו-אוריינטלי המפורסם ביותר: להקתו הרוסית של הכוריאוגראף והאמרגן דיאגילב הציגה את הבלט בפריז על רקע תפאורה צבעונית ועשירה באלמנטים חזותיים מרשימים ואפקטיים בימתיים מקוריים ביותר לזמן ההוא.

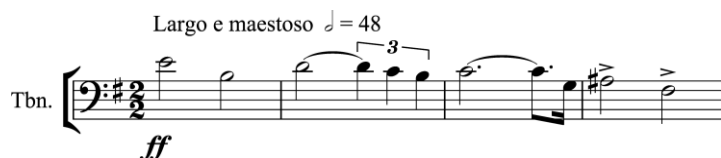
דברי ההקדמה של המלחין, הרשומים בראש הפרטיטורה, מתארים את הסולטאן שחריאר שנהג לקפד את פתיל חייהן של נשותיו לאחר ליל כלולותיהן. שחרזאדה, אחת מנשותיו הרבות, שידעה את גורלן המר של קודמותיה, התחכמה לסולטאן. היא החלה לספר לו סיפורים ששאבה מפיוטי המשוררים ומשירי העם והאגדות, והצליחה לשכנעו לדחות את הוצאתה להורג עד לאחר שתסיים את סיפורה. מידי לילה נהגה לקטוע את דבריה במקום המרתק ביותר, והתמידה בכך למשך אלף לילה ולילה.. ואכן, בשל סקרנותו דחה הסולטאן מדי לילה את הוצאתה להורג, ולבסוף חזר בו מהחלטתו הנוקשה.

כאמור, ליצירה ארבעה פרקים:

ליצירה ארבעה פרקים:

1. "הים וספינתו של סינבד"
2. "סיפורו של נסיך קאלאנדאר"
3. "הנסיך והנסיכה הצעירים"
4. "חגיגה בבגדד, הים, התנפצות הספינה אל שרטון, סיום"

הפרקים ביצירה מנותקים זה מזה באווירה, ובחומרים התמטיים. יחד עם זאת הם מאוגדים לכלל מחזור אחד על ידי שני נושאים מנחים (לייט מוטיבים) החוזרים בין פרקי היצירה ומשורבבים גם בתוכם. האחד הוא הנושא המייצג את הסולטאן האכזר, הרגוז, חסר הסבלנות:

נושא זה שמרבית הופעותיו בעצמה רבה, בצלילי כלי נשיפה ממתכת בהילוך כבד ומלכותי וברגיסטר נמוך, מאופיין בנטייה יורדת של קו המתאר, ובמרווח של קוורטה בירידה.

הנושא השני, המנוגד לו בתכלית, הוא הנושא המייצג את שחרזדה:

זהו נושא ערבסקי, במקצב רציטיבי דמוי אלתור, הזורם בסלסולים ללא תחושת משקל או פעמה מסביב לצליל מרכזי "מי".

הפרק השני: "סיפורו של נסיך קאלאנדר" (הקאלנדר הוא חבר בכת של נזירים פאקירים נודדים)

מבנה הפרק:

גוף הפרק הוא בצורה תלת חלקית של א - ב - א. לפניו ואחריו, שני הנושאים המנחים (לייט-מוטיבים) של היצירה: נושא שחרזדה ונושא הסולטאן.

מבוא	א	ב	א	סיום
נושא שחרזדה	נעימת הנסיך	נושא הפנפרות תצוגה * פיתוח * אלתור * סקרצו פיתוח * מרש * אלתור * גשר	נעימת הנסיך	נושא הסולטאן

הפרק מציג שני נושאים עיקריים:

נעימת הנסיך קאלאנדר:
הנושא מזכיר נעימה רוסית עממית.

Andantino

Bsn.

המלודיה היא בקו מתאר כללי יורד ומעוטר.

המקצב הבנוי תבניות ריתמיות המוזזות על פני התבה, יוצר ערפול של תחושת המשקל (3/8). תכונה זו מודגשת עוד יותר בשל ה"דרון" הממושך המלווה אותה ואשר אינו מכתוב כל קצב הרמוני.

Cb.

לנושא שלוש פסוקיות:
 הראשונה, החוזרת פעמיים, היא בת חמש תבות. היא נפתחת במהלך סקוונציאלי בירידה.
 השניה, החוזרת אף היא פעמיים היא בת ארבע תבות ונפתחת במהלך סקונדות במגמת עלייה.
 אל סוף הפסוקית השנייה, מוצמד מעין "זנב" מסולסל בטריולות, המזכיר את נושא שחרזדה. ה"זנב" מופיע פעם אחת בלבד וארכו שלוש תבות. (בהופעות נוספות של הנושא, הולך ה"זנב" ומתארך כשהוא מסתלסל מסביב לעצמו).
 "נעימת הנסיך" היא הנעימה המרכזית בחטיבה החוזרת, ובכל פעם יוצרת רצף הופעות במצבי רוח משתנים.

נושא הפנפרות

זהו נושא קצר ונמרץ הבנוי מתבנית תרועתית חוזרת שבמרכזה מעין "מוטיב דחף" קטן:

Tbn.

ad lib.

con forza

3

נושא קצר ותמציתי זה, שמרבית הופעותיו, כצפוי, בכלי נשיפה ממתכת, אינו מרפה לאורך זמן ממושך, וחוזר ומופיע בפיתוח ואלתור מגוונים ווריאטיביים לאורך כל החטיבה המרכזית של הפרק.

גם בפרק זה מופיעים, כאמור לעיל, שני הנושאים המייצגים את שתי הדמויות המרכזיות ביצירה:

- "נושא שחרזאדה" דמוי האלתור הערבסקי מופיע כמבוא לפרק;
- "נושא הסולטאן", משתרבב מידי פעם אל תוך ה"סיפור", ואף משמש סיום לפרק כולו.
ניתן לאפיין את הפרק כולו בשתי תכונות בולטות:
- תבניות מלודיות עיטוריות במנעדים צרים בכיוון יורד ובכלים סולניים (הן בערבסקה של נושא "שחרזאדה" והן בנעימה דמויית שיר עם סלאבי של נושא "הנסיך"),
- תזמור מבריק האופייני למצלולים הסמפוניים הססגוניים של התקופה, ומבליטים בפרק זה, בין השאר, את מוטיב הפנפרים.

מעקב בעת האזנה

הפרק נפתח בפרלוד קצר של כינור סולו בליווי נבל. בפרלוד מושמעת בטמפו איטי (Lento) הנעימה הרציטטיבית של שחראזדה. בסיומה קדנצה המובילה לחטיבה הראשונה.

Vln. *Lento*
espressivo

חטיבה ראשונה

הטמפו מואץ קמעא: במתינות ובחופש (Capriccioso - Andantino). נעימת הנסיך קאלאנדר מופיעה במלואה בצלילי בסון סולו, המציג אותה במתיקות, בהבעה ובחופש מקצבי.

Bsn.
Cb.

ברקע מלוויים הקונטרבאסים בנקודות עוגב ארוכות על מרווח של קווינטה. ההרמוניה בעיקרה סטאטית ועדיין נשמר המרקם הקאמרי שמאפיין את הפרלוד לפרק.

האבוב מנגן את הנושא בפעם השנייה, בגוון בהיר יותר. הרגיסטר גבוה והתזמור מועשר על ידי הוספת צבע של נבל בנגינת ארפז', חליל וקרנות. הקצב ההרמוני מוחש ומייצב את תחושת המשקל. ההזזות של תבניות המקצב במלודיה מהוות ניגוד לסדירות המשקלית, ובעקבות כך עדיין נשארת תחושת מקצב חופשית למדי.

Ob.
Hp. *mf*

הכינורות מצטרפים לתזמורת ומנגנים את הנושא בפעם השלישית בטמפו מהיר עוד יותר (Poco piu mosso) .

המרקם מתעבה: כלי הנשיפה מלווים בצלילים ממושכים, ואילו כלי הקשת בינם לבין עצמם, יוצרים תשתית ריקודית הנשענת על תבנית מקצב של "אום פה פה" המייצבת סופית את תחושת המפעם והמשקל. בפסוקית השנייה של הנושא, מצטרף הצילו בצבעו הכהה אל הכינורות. העוצמה הולכת וגוברת, בעיקר בחלק ה"זנב" של הנושא.

הצמיחה התזמורתית נמשכת. בפעם הרביעית מופיע הנושא במרקם תזמורתי מלא ובאופי נמרץ un poco piu animato . כלי הנשיפה בצבעם המבריק נושאים את המנגינה ברגיסטר גבוה כשברקע מלווים הטימפאני בטרמולו, וכלי הקשת בפיציקאטו.

תחושת העוצמה מתגברת על ידי חזרות הולכות ונשנות של התבנית המסיימת.

אך ההופעה הרביעית של הנושא אינה מופיעה בשלמותה. לאחר הפסוקית הראשונה מופיע קטע המשמש לסיכום וסיום חטיבת הנושא הראשון: כלים סולניים - צ'לו, אבוב וקרן - משמיעים פרגמנטים מתוך שלושת פסוקי הנושא תוך כדי האטה ודעיכה בעוצמה.

אל תוך בליל הפרגמנטים "מתגנב" נושא הסולטאן בצ'לי ובקונטרבס בעוד האבוב מנגן את "זנב" הנושא.

ג'סטה עצבנית מעבירה אל החטיבה שנייה של הפרק.

חטיבה שנייה

החטיבה פותחת בטרמולו עז שמעליו נושא תרועתי בטרומבון במשקל שלושה חצאים. נושא פנפרי זה מהווה ניגוד לאופי העממי של נעימת הנסיך שהיה במשקל שלוש שמיניות:

חצוצרה מעומעמת מחקה את התרועה בדימינוציה ריתמית כמעין הד רחוק.

ברקע ממשיכים הכינורות בטרמולו במרווח טריטון, ויוצרים אווירה מתוחה.

לאחר דממה רועמת מגיח לפתע נושא הסולטאן הרוגז בכלי הקשת. לאחריו שוב נשמעות התרועות.

בהמשך הופך המשקל לשני רבעים. ה"ג'סטות העצבניות" חוזרות, ובעקבותיהן פרגמנטים מן הנושא משמשים לפיתוח מגוון ומושמעים במרקם חיקויי של מענים בין כלים שונים בתזמורת:

יחידות החיקוי הולכות ומתקצרות כש"מוטיב התרועה" נפרד מ"מוטיב הדחף".
 הפיתוח מוביל למעין קודטה בה כלי הנשיפה ממתכת מנגנים מקצב של טריולות,
 הכינורות מנגנים בטרמולו, העוצמה גוברת, ובשיא פורצת התרועה בחצוצרה
 כשאליה מצטרפים כל כלי הנשיפה ובעקבותיהם כל התזמורת.

Musical score for Tpt.in B, Tbn., Vln. I, and Vln. II. The score is in 2/4 time and features a 2-measure rest for the trumpets and trombones. The strings play a rhythmic pattern of eighth notes. Dynamics include forte (f) and sforzando (sf).

האופי מתרכז בפתאומיות. הטמפו הופך Moderato assai, והקלרינט מנגן ברוח
 אלתורית-רציטיטיבית אזכורים מנעימת הנסיך. לעומתו, כלי הקשת מלווים
 בפריטה הפועמת סדיר.

Musical score for Cl.in A, Vln. I, Vln. II, and Vc. The Clarinet in A has a solo section marked "I. Solo ad lib." and "lento" with triplets. The strings play a pizzicato accompaniment. Dynamics include sf, p, and cresc.

אל החלל האקוסטי פורצות במפתיע החצוצרות המריעות את נושא הפנפרות. כלי הנשיפה מעץ מחקים אותן:

תרועות אלו מכינות את חטיבת הסקרצו.

המשקל הופך לשלוש שמיניות ונוצרת תחושה של האצה. הרגיסטר גבוה, העוצמה שקטה, וכלי הנשיפה משתעשעים בשרשרת של ג'סטות צליליות קפיציות והומוריסטיות במשחק צבעים תזמורתי מעודן.

הג'סטות נענות בנושא הפנפרות – בחצוצרה סולו – המסכם את השרשרת.

חטיבת הסקרצו חוזרת פעמיים (הפעם מחליפה קרן את החצוצרה).

פיתוח נושא הפנפרות ממשיך, ומתחילים להתגבש סממנים של מרש. נושא התרועה פורץ ומופיע כשהוא עובר בין הכלים השונים בהצפפה, תוך כדי התעבות המרקם, האצת המפעם והגברת העוצמה. התזמורת מצטרפת שוב במלואה למעין קודטה: הדחיסות גוברת והולכת והנושא

הולך ומתקצר. נוצר שיא המוביל בתנופה אל המפעם המקורי, האיטי יותר (Tempo 1).

הכלים הנמוכים של התזמורת מנגנים את הנושא בחגיגות עצורה, והחליל והאבוב עונים להם בצמצום רתמי של הנושא.

דו-השיח חוזר פעמיים.

מעבר קצר ורב עוצמה בו מתפצלים שני רכיבי הנושא (התרועה ו"מוטיב הדחף") בין משפחות הכלים מוביל למארש תזמורתי על נושא התרועה.

מעל תשתית הליכית הנוצרת בפריטה של כל משפחת כלי הקשת בתמיכת המצלתיים מושמע נושא הפנפרות בצליליהם החרשיים של כלי הנשיפה:

הם נענים בצליליהם המעודנים של כלי הנשיפה מעץ, המשתעשעים ב"מוטיב הדחף" מעללתשתית ההליכית הפעם בתמיכת המשולש:

כל התהליך החל מדו – השיח החגיגי חוזר בשנית, בשינויי תזמור ומרקם המעניקים לו עוצמה יתרה.
הפעם מוביל המרש ישירות אל הקודטה התזמורתית הנשמעת זו הפעם השלישית.

עם סיום המארש מובילה קריאתם של כלי הנשיפה מעץ לחזרתה של החטיבה האילתורית – רציטטיבית המאזכרת מוטיבים מתוך נעימת הנסיך. הטמפו Moderato assai, הבסון מנגן סולו (ומחליף את הקלרינט מן ההופעה הקודמת), ובכל סיום פסוק עונים כלי הנשיפה מעץ ברגיסטר גבוה. כל זאת, כשכלי הקשת משמיעים רקע של פיציקאטו פועם.

סיום הקטע הרציטטיבי הופך לגשר: הטמפו משתנה Allegro molto animato והמוטיב המסולסל מתוך האלתור עובר בין כלים סולניים ומוביל לחטיבה הראשונה.

חזרה

כמו החטיבה הראשונה, מבוססת חטיבה זו על נעימת הנסיך. אך בעוד שבחטיבה הראשונה יצר המלחין תהליך של צמיחה הדרגתית – בטמפו בדינמיקה ובמרקם - הרי בחטיבת החזרה נקודת ההתחלה היא מרקם תזמורתי כמעט מלא, עוצמה רבה ומפעם מהיר, וסיומה במרקם שקוף, מפעם איטי וצלילים שקטים.

- נעימת הנסיך חוזרת שלוש פעמים, כאשר הפעם השלישית משמשת לסיכום:
- בפעם הראשונה מוצג הנושא ברגיסטר גבוה בכלי הנשיפה מעץ, כשכלי הקשת מלווים בגלי צלילים כרומאטיים ואחר כך בטרמולו ופיציקאטו. "הזנב", יחסית לחטיבה הפותחת, ארוך ומסולסל.
 - בפעם השנייה מנוגן הנושא ברכות וברוחב נשימה על ידי האבוב והכינורות כשהצ'לי וכלים נוספים מצטרפים בהמשך.
 - הפעם השלישית מהווה נקודת שיא: הפסוק הראשון של הנושא מנוגן ברגיסטר נמוך על ידי כלי הקשת ושאר התזמורת, כולל הטימפני, מלווה בהדגשות בלתי צפויות. הפסוק מוארך.

הטמפו מואט, התזמור מתעדן, המרקם הופך שקוף, וכלים סולניים מנגנים ברכות לסרוגין ובשילובים, פרגמנטים משלושת פסוקי הנושא. צלילי הנבל המלווים את כל החטיבה מעניקים לה אווירה חלומית.

עם הופעת נושא הסולטאן, המפעם מואץ, העוצמה גוברת, והפרק מסתיים בקול ענות גבורה.

הצעות לפעילויות:

1. הבחנה בין קו מתאר יורד דיאטוני במנעד של קווינטה לבין אותו קו מעוטר ומסולסל באורנמנטים האופייניים לנושא "שחרזאדה":

 - על דרך השמיעה והאוריינות: האזנה וזיהוי התבנית היורדת הדיאטונית הכתובה על הלוח לעומת התבנית הכרומטית המעוטרת, אף היא מסומנת על הלוח;

- על דרך השמיעה והתנועה : יד "המציירת" באוויר את שני סוגי התבניות על פי נגינת המורה (מומלץ למורה השמיע את ההדגמות בכלי נשיפה או כלי מיתר) ;
- האזנה לנושא הראשון מתוך ההקלטה התזמורתית ודיון מסכם על סממנים מוסיקליים מלוריתמיים המזוהים עם תרבויות לא מערביות.

2. הקניית המנגינה של "הנסיך" (ברוח שיר עם סלאבי) תוך דגש על הנוסחה הסקוונציאלית היורדת הפותחת את חלקה הראשון לעומת מהלכי סקונדות עולות של חלקה השני :

Andantino

- כל הכתה לומדת לשיר את המנגינה על ההברות טי-לה-לם, טי-לה-לם (אשר תחילתה על פעמה בלתי מוטעמת)
- מחצית הכתה שרה את המנגינה ומחציתה השנייה "פורטת" באוויר את אצבעות יד ימין על הפעמה הראשונה המוטעמת במשקל של 3/8

- מחליפים תפקידים

3. הבחנה במידת הזיקה בין כלי הנגינה ובין אופיים של החומרים התמאטיים הבולטים :

- האזנה לארבעה הנושאים המרכזיים ברצף ועל פי ההקלטה המקורית :
- הכינור והנבל המציגים את נעימת שחרזאדה (דמוי ערבסקות)
- הבאסון והאבוב המשמיעים את נעימת הנסיך (דמוי שיר עם סלאבי)
- כלי נשיפה ממתכת המציגים את מוטיב הפנפר
- טרומבונים בנושא הסולטאן.

4. הפנמת החומרים התמאטיים הבולטים ברצף :

- האזנה לפרק כולו תוך הבחנה בנושאים החוזרים על פי חלוקת הכתה לארבע קבוצות אשר כל אחת מהן אחראית לזיהוי אחד מארבעה הנושאים המרכזיים בתנועת יד "מציירת" תוך הקפדה על שינויי טמפו ודינמיקה; בהשמע הנושאים המעוטרים בטוטי (בעיקר זה של "הנסיך" המרבה להופיע במהלך הפרק), יש "לצייר" את התנועה באוויר בשתי הידיים.
- הכתה כולה מאזינה וצופה בארבעה תלמידים ה"ממחיזים" בתנועה במרחב את איפיוני שלושת הנושאים השונים
- דיון מבוקר ומונחה על דרכי הביצוע של התלמידים ומידת ההמחשה של התנועות המלודיות- ריתמיות שלהם את תמצית הנושאים ואת האופי שלהם.